

PERSPEKTYWY WSPÓŁPRACY POLSKI Z OBWODEM KALININGRADZKIM W ŚWIETLE PAKIETU KALININGRADZKIEGO

Obwód Kaliningradzki jest regionem, który, ze względu na perspektywy Unii Europejskiej i NATO, stanowi enklawę ekonomiczną, polityczną i militarną. Planowane na 2004r. rozszerzenie Unii Europejskiej spowoduje, że granica Polski z Rosją stanie się granicą Unii. Po dodaniu do tego planów integracyjnych Litwy (i ich realizacja) otrzymamy stworzenie z Obwodu Kaliningradzkiego wyspy na mapie unijnej. Perspektywa ta sprawia, iż przyszłością obwodu interesuje się nie tylko Rosja i kraje ościennie, ale też Unia Europejska. Nieunijna enklawa w regionie może stać się potencjalnym źródłem trudności, jeżeli tempo wzrostu poziomu życia na tym obszarze nie będzie takie jak u sąsiadów[22,s.92-93].

W obliczu nieuchronnie postępujących zmian wydaje się słuszne zadanie pytania: czy Polska powinna rozszerzać związki gospodarcze z Obwodem Kaliningradzkim i czy możliwy jest wzrost korzyści z tego tytułu.

1. Stan gospodarki Obwodu Kaliningradzkiego

Obwód Kaliningradzki jest obwodem autonomicznym Federacji Rosyjskiej zajmującym powierzchnię 15.100 km², co stanowi 0,1% powierzchni kraju. Liczba ludności tego regionu sięga prawie 950 tys. osób, z czego około 430 tys. mieszka w samym Kaliningradzie.

Ostatnie dziesięć lat zmieniły dość znacznie obraz tego regionu. Stało się to za sprawą drastycznego spadku produkcji i dochodu. Podobnie jak całą Rosję, Obwód Kaliningradzki objął kryzys ekonomiczny. Produkcja spadła i stanowi obecnie mniej niż połowę produkcji wytworzonej w 1990r. Tak silne zmiany wynikły w dużej mierze ze znacznego uzależnienia regionu od wymiany zagranicznej, a szczególnie importu[21,s.10]. Oderwanie Obwodu od Federacji Rosyjskiej, w wyniku rozpadu ZSRR, powoduje wzrost kosztów produkcji i sprzedaży. Wzrosły bowiem znacznie koszty transportu i dystrybucji dóbr do i z Rosji. Jest też przyczyną niskiej elastyczności działania podmiotów gospodarczych. Z drugiej strony, funkcjonowanie Obwodu jest w dużej mierze obciążone kosztami administracji, która w tym regionie jest znacznie rozbudowana. Idzie za tym korupcja i znaczny poziom przestępczości

gospodarczej. Kaliningrad jest nawet nazywany „Schmugieland”, choć były głosy, że miał się stać Hongkongiem Bałtyku[9,s.42].

Dziesięć lat temu wiodącą rolę w regionie odgrywała produkcja towarowa (rybołówstwo, przemysł maszynowy, celulozowy), stanowiąca 56% wartości dodanej produktu regionalnego brutto. W końcu lat dziewięćdziesiątych największy udział w tworzeniu dochodu odnotował sektor usługowy (handel, transport, łączność), którego wartość dodana w produkcie regionalnym brutto w 1998 r. wyniosła 69%[4,s.2]. Przyczyną tych zmian nie jest modernizacja kaliningradzkiej gospodarki, lecz znaczny spadek produkcji przemysłowej i rolnej. W latach 1990–1999 produkcja przemysłowa zmniejszyła się o 70% (w Rosji „jedynie” o 50 %), zaś produkcja rolna w 1999 r. wyniosła 45% poziomu z 1990 (w Rosji – 57%)[4,s.2]. W 2000r. poziom PKB wyniósł jedynie 40% poziomu z 1990, gdy w Rosji – 54%[13,s.20].

W ostatnich latach gospodarka obwodu odnotowała wyższy niż w całej Rosji wzrost dochodów realnych ludności (w 2000r. o 26,8%) w stosunku do 1999 (średnio w całej Rosji: 12,7%). Względnie niska jest też skala inflacji (17,5% w Kaliningradzie, zaś 20,2% w Rosji w 2000)[4, s.2]. Mimo podejmowanych starań na rzecz aktywizacji regionu, stopa życiowa ludności nie różni się znacznie od tego wskaźnika w zacofanych regionach Rosji[16]. Wskazują na to relacje makroekonomiczne. Produkt Krajowy Brutto per capita wynosi tutaj 4,4 tys. USD i jest 1,5 razy niższy niż średnio w Rosji. Dwukrotnie niższy jest też poziom inwestycji w środki trwałe i 1,4-krotnie niższy poziom życia ludności. Pozytywną cechą jest niska stopa bezrobocia – wynosi jedynie 6,6% i w kilku ostatnich latach stopniowo maleje[13,s.20]. Jednakże w małych miastach i na wsi wskaźnik ten wynosi około 18-20%[17,s.6].

Federalny Program Celowy rozwoju Obwodu Kaliningradzkiego do 2010 roku zakłada, że w latach jego realizacji PKB per capita wzrośnie 2,4-krotnie w porównaniu z 2001. Ponadto nastąpi 2,7-krotny wzrost przychodów budżetów federalnych i regionalnych państwa z Obwodu. Zostanie stworzonych 15 tysięcy nowych miejsc pracy, zaś płace realne wzrosną do poziomu 270-330 USD[6,s.22-23]. Należy jednak wskazać na bardzo optymistyczne założenia opracowanej strategii rozwoju regionu. Program ten zakłada wydatkowanie środków w wysokości 93 mld rubli (około 3 mld USD), jednak do tej pory rząd określił źródła dla jedynie połowy tych nakładów[16]. Głównymi priorytetami rozwoju Obwodu są modernizacja infrastruktury, łączność, sfera nowoczesnych technologii i wykorzystanie dorobku nauki i techniki, tworzenie inkubatorów przedsiębiorczości. Wymaga to jednak poszerzenia współpracy z zagranicą i dopływu kapitału[11,s.34-34].

Można wskazać na jeszcze jedną barierę rozwoju Obwodu Kaliningradzkiego. Jest nią zadłużenie zagraniczne. W 2001 obsługa tego długu stanowiła 58% budżetu regionalnego[4,s.3].

Korzystnie natomiast kształtuje się siła nabywcza pieniądza. W 2000 r. roczna inflacja była tu niższa niż w Rosji, wynosiła 17,5%, gdy w całej Rosji

20,2%. Jednocześnie zaobserwować można było silny wzrost płac realnych (o 26,8%, gdy w Rosji tylko o 12,7%)[4,s.2-3].

W Obwodzie Kaliningradzkim działa około 14 tysięcy małych i średnich przedsiębiorstw, region ten plasuje się na trzecim miejscu w Rosji pod względem liczby małych i średnich firm per capita[21, s.10]. Działa tu 428 firm polskich firm. Otoczenie biznesu cechuje się tu jednak, podobnie zresztą jak w całej Rosji, niestabilnością, nieprzewidywalnością i brakiem bodźców zachęcających do wzrostu przedsiębiorczości. Można dodać do tego jeszcze niewystarczającą ochronę własności i brak egzekwowania prawa.

2. Specjalna strefa ekonomiczna jako czynnik rozwoju regionu

Utworzona w 1996 roku Specjalna Strefa Ekonomiczna (SSE) miała być remedium na wszelkie bolączki gospodarki regionu. Zastąpiła wcześniej funkcjonującą od 1992r. wolną strefę ekonomiczną „Jantar”. Jest to strefa wolnocłowa, w której z założenia miały być stworzone preferencyjne warunki inwestowania i gospodarowania. Miała lepiej niż poprzednia zabezpieczać kapitał krajowy i zagraniczny[12,s.19]. Obwód Kaliningradzki nie może poszczycić się bogactwami naturalnymi (poza bursztynem – 95% światowych zasobów), ani rozwiniętymi gałęziami gospodarki. Atutem może więc stać się tutaj położenie (brama do Rosji), uproszczone warunki rejestracji zagranicznych banków (nawet ze 100% obcego kapitału), ulgi podatkowe, inwestycje w nowe technologie[22,s.90, 95]. Dla przyciągnięcia inwestorów stworzono min. następujące preferencje[13,s.21]:

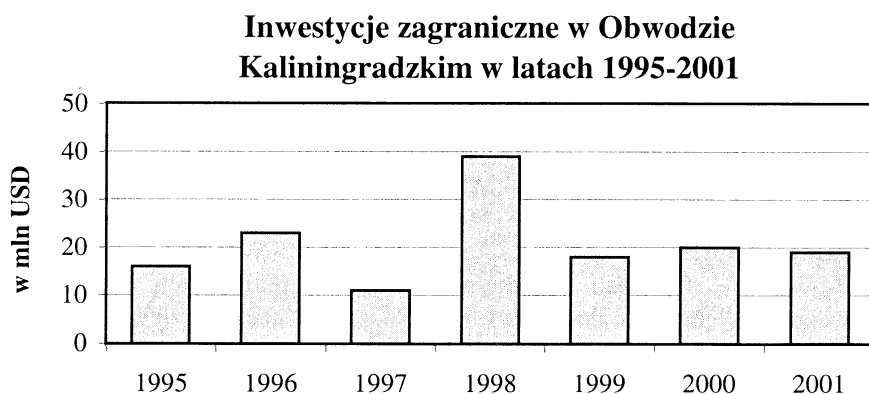
- towary traktuje się wytworzone w SSE, gdy wartość dodana po przetworzeniu wynosi nie mniej niż 30% początkowej wartości towaru. Takie towary nie podlegają ocenie przy eksporcie do pozostałej części FR oraz Białorusi, Kazachstanu i Kirgizji (będących w unii celnej),
- firmy zarejestrowane przed 1995r., inwestujące powyżej 0,5 mln USD i osiągające zyski powyżej 70% z produkcji, są zwolnione na 3 lata z płacenia podatku dochodowego,
- zwolnienie takie dotyczy też firm zarejestrowanych po 1995r., inwestujących 0,25 mln USD i osiągających zyski powyżej 70% z produkcji,
- inwestorzy mogą również uzyskać zwolnienia od podatków federalnych i miejscowych, np. w miejscowościach o wysokiej stopie bezrobocia,
- w obrocie towarami dopuszczono możliwość ustalenia kwot importowych dla ochrony własnej produkcji[11,s.34].

Zasady działania SSE przewidują zwolnienie z ceł, VAT i akcyz towarów importowanych do regionu oraz wyprodukowanych w SSE, a potem eksportowanych do obszaru celnego FR. Przywileje miały zrekompensować straty, jakie ponosi Obwód Kaliningradzki z powodu jej fizycznego oddzielenia od Rosji i koniecznym w związku z tym tranzytem produktów przez terytorium innych państw. Dogodny dostęp do rynku Rosji za pośrednictwem obwodu był

głównym motorem dla inwestorów do rozpoczęcia produkcji właśnie w enklawie[23,s.1].

Jednym z przejawów niestabilności i nieprzewidywalności warunków ekonomicznych w regionie jest wprowadzone w 2001r. rozporządzenie Państwowego Komitetu Celnego. Zgodnie z tymi przepisami towary wytworzone w obwodzie i wywożone do Rosji zostały opodatkowane (VAT i akcyza). Automatycznym skutkiem tego rozporządzenia było zahamowanie eksportu z obwodu do Rosji. Po doliczeniu podatków oraz kosztów tranzytu przez państwa trzecie towary produkowane w Kaliningradzie stały się na rynku rosyjskim całkowicie niekonkurencyjne. Natychmiast zmniejszyła się produkcja i wartość zmagazynowanych towarów. Miał miejsce również znaczny wzrost cen w enklawie o ok. 20–30%[23,s.1]. Nowy prezydent Rosji W.Putin przywrócił ulgi celne i podatkowe.

WYKRES 1

Źródło: [4, s.3]

Rola Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Kaliningradzie jest ograniczona głównie z powodu niezbyt jasnego poparcia ze strony władz (przykład wyżej pokazany jest tego dowodem), oraz warunków stworzonych w strefie, które nie są zgodne z zasadami stosowanymi przez WTO[21,s.8]. Niewielkie znaczenie strefy może być przedstawione przy pomocy analizy napływu kapitału do Kaliningradu. Inwestycje zagraniczne realizowane w kolejnych latach działania strefy nie wykazują tendencji rosnącej, poza jednym rokiem 1998r. (Wykres 1). Notabene skala napływu tego kapitału jest bardzo zbliżona, do wielkości napływu środków zagranicznych do Polski w latach siedemdziesiątych[7,s.96;25,s.361].

Również obroty handlowe regionu nie osiągają znacznej dynamiki, zwłaszcza w ostatnich latach. Co prawda w ciągu ostatnich 10 lat wymiana handlowa znacząco wzrosła (władze podają, że dziesięciokrotnie), to jednak zmiany obrotów w ostatnich kilku latach nie wskazują na dalszy intensywny wzrost otwartości tego regionu (Tabela 1). Prawie 90% całego eksportu Obwodu Kaliningradzkiego trafia do Polski[18,s.26]. Z drugiej strony 18% polskiego

eksportu do Rosji przypada na Obwód Kaliningradzki. Wymiana handlowa z enklawą stanowi zaledwie 0,3 % polskiej wymiany handlowej[4,s.7].

**TABELA
1**

OBROTY HANDLOWE OBWODU KALININGRADZKIEGO Z ZAGRANICĄ

	1997	1998	1999	2000
Eksport	425,7	312	285,7	425
Import	1300	1100	761	915
Wartość obrotów	1725,7	1412	1046,7	1340

Źródło: [4, s.3; 11, s.34]

Ekonomiczne korzyści dla gospodarki Obwodu z tytułu funkcjonowania strefy są w dużej mierze ograniczone. Wynika to głównie z powodu braku wielu rozwiązań legislacyjnych i nieodpowiedniej infrastruktury gospodarki. Brak ustawy o prywatnej własności ziemi, niska sprawność, słaba organizacja systemu bankowego oraz ciągle zmieniane przepisy prawne są barierami rozwoju Obwodu Kaliningradzkiego.

Poza tym Kaliningrad nie jest postrzegany jako miejsce docelowe towarów, a jako kraj tranzytowy. Inwestorzy nie są zainteresowani wchodzeniem na ten stosunkowo mały rynek, ale liczą na większą łatwość pozyskania odbiorców w Rosji.

Władze Obwodu Kaliningradzkiego podkreślają konieczność wprowadzenia poprawek do ustawy o specjalnej strefie ekonomicznej. Celem ma być zwiększenie atrakcyjności inwestowania, uproszczenie procedur celnych i dostosowanie ich do standardów europejskich, z uwzględnieniem planowanego członkostwa Rosji w WTO[24,s.94].

3. Inwestycje zagraniczne w Obwodzie Kaliningradzkim

Skala napływu inwestycji zagranicznych do Obwodu pozwala wysunąć wniosek o niskiej atrakcyjności tego regionu jako miejsca lokowania kapitału. Skumulowane inwestycje zagraniczne w Obwodzie Kaliningradzkim wynoszą obecnie 62 mln USD (2001r.). Największymi inwestorami są: Niemcy (19,8mln USD), Wielka Brytania (10,7 mln USD), Litwa (5,4 mln USD), Polska (4,9 mln USD) i Izrael (3,7 mln USD)[9,s.44]¹. Stanowi to nieznaczny ułamek tego kapitału, który w formie bezpośrednich inwestycji zagranicznych napływa do krajów Europy Środkowo - Wschodniej. Do Polski napływa obecnie kapitał o wartości ponad 7 mld USD rocznie (7,15 mld USD w 2001r, 10,6 mld USD w 2000r.). Jeśli posłużymy się rozmiarami inwestycji zagranicznych per capita, to okaże się, że do Obwodu napływa prawie trzykrotnie (2,88) mniej inwestycji w

¹ Inne źródła podają wartość inwestycji zagranicznych w Kaliningradzie w wysokości 65 mln USD [18, s.26]

przeliczeniu na jednego mieszkańca niż do Polski (65,26 USD per capita w Obwodzie Kaliningradzkim i 188,16 USD w Polsce²).

Skala napływu kapitałów zagranicznych zależy głównie od zmian realnej stopy procentowej. Skuteczna polityka antyinflacyjna oraz wysoka stopa wzrostu gospodarczego są to czynnikami podnoszącymi względną atrakcyjność realnej stopy procentowej. Stanowią większy bodziec do inwestowania niż pojemność rynku czy bezpieczeństwo lokat[2,s.57]. Rządy mogą stosować różne bodźce zachęcające inwestorów zagranicznych do inwestowania kapitału w tych krajach przez zwiększanie rezerw walutowych czy rozwój konkretnych sektorów uważanych za strategiczne z punktu widzenia prowadzonej polityki przemysłowej. Przy takiej polityce napływ ZIB nie wynika z wyższej efektywności danych działalności, lecz jedynie z zyskowych okazji stworzonych przez posunięcia ekonomiczne państwa.

TABELA 2

**OCZEKIWANY WZROST GOSPODARCZY (W %)
DLA EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ**

Kraj	2000	2001*	2002*	2003*
Czechy	2,9	3,5	3,0	4,0
Polska	4,0	1,1	0,0	2,0
Węgry	5,2	3,8	3,6	4,0
Słowacja	2,2	3,1	3,0	4,0
Rosja	9,0	5,0	3,0	4,0
Ukraina	5,8	9,0	5,0	5,0

* prognozy

Źródło: Wiedeński Instytut ds.

Porównań Gospodarczych, za: [10]

Jednakże najlepszą, jak się wydaje, motywacją do lokowania kapitału w danym regionie, jest możliwość pozyskania nowych rynków i tym samym zwiększenia sprzedaży. Inwestorzy zwracają więc uwagę na: wyposażenie w czynniki produkcji, poziom rozwoju gospodarczego, przeciętny dochód obywateli państwa, klimat inwestowania, potencjalne rozmiary rynku, urządzenia infrastruktury, stabilność polityczną, istnienie bazy konsumenckiej mającej potencjał wzrostowy w stabilnym otoczeniu prawnym[3,s.26]. Wymienione czynniki odgrywają większą rolę niż koncesje czy subsydia[19,s.19]. Stworzenie odpowiedniego klimatu inwestycyjnego napotyka jednak na szereg barier, których wpływ na stopień hamowania napływu zagranicznych inwestycji bezpośrednich jest trudny do zmierzenia (Tabela 3).

Jednak dynamicznie rozwijające się gospodarki potrzebują kapitału większego niż są w stanie same zakumulować. Inwestycje zagraniczne są

² Obliczenia własne.

nośnikiem nowoczesnych technik, technik o wysokiej intensywności kapitału bardziej niż pracochłonnych. Wybór technik o wysokiej intensywności pracy oznaczałby rozwiązanie pozostające poza głównym nurtem współczesnej myśli technicznej. Spowodowałoby to obniżenie międzynarodowej konkurencyjności tego kraju[8,s.47]. Innym przykładem negatywnego oddziaływania bodźców jest zachęcanie inwestorów do rozwijania strategii substytuowania importu, a nie promowania eksportu. Atrakcyjność tych czynników (obniżka ceł, zwiększanie kontyngentów) jest ograniczona w czasie i zachęty te mogą nie być wystarczające do przyciągnięcia kapitału zagranicznego[19,s.18-19].

TABELA 3
BARIERY INWESTYCYJNE W KRAJACH EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ
(UDZIAŁ INWESTORÓW WYMIENIAJĄCYCH TĘ BARIERĘ)

Inwestorzy zainteresowani w dostępie do rynku (Market-oriented investors)	w %	Inwestorzy zainteresowani w oszczędności kosztów prod. (Production-cost-oriented investors)	w %
Wysokie ryzyko ekonomiczne	37%	Wysokie ryzyko ekonomiczne	27%
Ekspansja na rynek możliwa z kraju macierzystego	27%	Niemożliwość realokacji produkcji	22%
Niewystarczające oczekiwania przyszłego popytu	27%	Układy polityczne (otoczenie)	18%
Układy polityczne (otoczenie)	26%	Wysokie koszty reorganizacji lokalnych zasobów	17%
Podważany system sprawiedliwości	19%	Sprzeczność ze strategią firm	16%
Niedostatek źródeł finansowania	18%	Brak odpowiednich partnerów	14%
Sprzeczność ze strategią firm	17%	Niedostatek źródeł finansowania	14%
Brak odpowiednich partnerów	16%	Brak odpowiednich lokalnych dostawców	14%
Nieodpowiednia informacja	15%	Podważany system sprawiedliwości	9%
Nieodpowiednia infrastruktura	10%	Nieodpowiednia informacja	9%

Źródło: [20, s.40]

Trudności z przyciągnięciem kapitału do danego kraju wiążą się jeszcze z tym, że strumienie inwestycji przesuwają się między krajami. Prowadzić to może do nasilenia walki konkurencyjnej o środki zagraniczne za pomocą zachęt finansowych i fiskalnych, a w konsekwencji do „przeplacania” za inwestycje, to znaczy oferowania zagranicznym inwestorom więcej niż usprawiedliwiłoby to interes państwa[15,s.138].

Również bodźce zachęcające do inwestowania w danym kraju mogą przynieść więcej efektów negatywnych niż korzyści. Argumentuje się często, że zagraniczne inwestycje bezpośrednie są niezgodne z wyposażeniem danego kraju w czynniki wytwórcze. Udoskonalenia techniczne, które podnoszą produktywność w krajach wysoko rozwiniętych, nie są odpowiednie dla wzrostu efektywności w krajach rozwijających się[1,s.1025]. Takie zmiany techniki nie są zawsze i wszędzie adaptowane przez producentów. Zależą one bowiem od cen czynników produkcji: płac i stopy procentowej[26,s.1091-1092]. Wysoka kapitałowa intensywność technik stosowanych przez obcych inwestorów ignoruje relatywne braki zasobów krajowych, jest nieodpowiednia w gospodarkach bogatych w pracę, a stosunkowo ubogich w kapitał. Może to powodować zmniejszenie ilości ofert zatrudnienia.

Napływ kapitału zagranicznego tylko w szczególnych przypadkach powoduje brak pozytywnych skutków i to tylko w pierwszej fazie działalności przedsiębiorstw ponadnarodowych w kraju goszczącym. Po przejściu tego etapu napływowi kapitału towarzyszy dyfuzja postępu technicznego i wiedzy, osiągane są wówczas korzyści ekonomiczne[5,s.114]. W Obwodzie Kaliningradzkim takie pozytywne efekty również się pojawiają, zwłaszcza wtedy, kiedy kapitał płynąć będzie szerszym strumieniem. Staje się to coraz bardziej możliwe w obliczu powstania „Federalnego Programu Celowego rozwoju Obwodu Kaliningradzkiego do 2010 roku” opracowanego w początku 2001 roku..

4. Pakiet Kaliningradzki a strategia rozwoju Obwodu Kaliningradzkiego

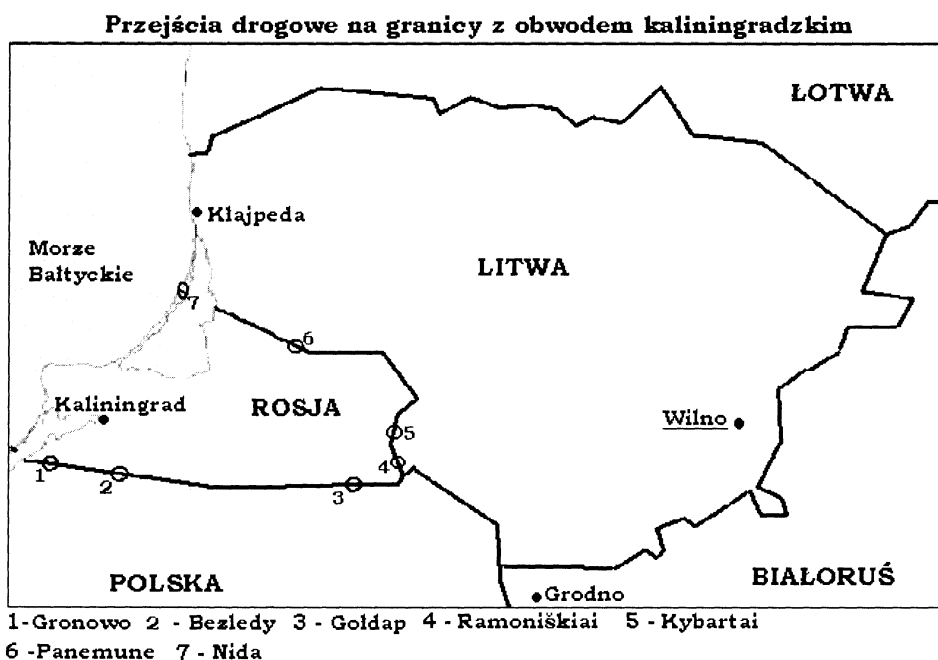
Polska jest zainteresowana w rozwoju kontaktów gospodarczych z Obwodem Kaliningradzkim, chodzi tu również o włączenie tego regionu do procesów integracyjnych. Dążenie to znajduje swój wyraz w przedstawionym przez polski rząd w początku 2002 roku „Pakiecie Kaliningradzkim”. Jest to zbiór polskich propozycji obejmujący 29 tematów i projektów współpracy z Obwodem Kaliningradzkim na lata 2002-2005. Działania dotyczą 7 głównych dziedzin i obszarów: infrastrukturę graniczną, energetykę, kompleks paliwowy, kooperację przemysłową, przetwórstwo żywności, budownictwo i transport[14,s.3].

Propozycje polskie w zakresie infrastruktury granicznej i transportu dotyczą m.in.[14, s.3; 9,s.46]:

- modernizacji przejść granicznych i dróg łączących Polskę z Obwodem Kaliningradzkim. Planowana jest budowa przejścia granicznego Grzechotki-Mamowo II (otwarcie planowane na 2003r.), rozbudowa i modernizacja przejścia Gołdap-Gusiew. Modernizacja drogi Elbląg-Kaliningrad (droga nr 21) ma być rozpoczęta jeszcze w 2002r. Do roku 2005 ma być ona przystosowana do ruchu osobowego i towarowego.
- rozbudowa połączeń kolejowych i autobusowych, uruchomienie połączeń lotniczych między Warszawą a Kaliningradem, oraz zwiększenie liczby połączeń między portami morskimi.

– budowa i remont nabrzeży portowych.

Również Rosja planuje rozbudowę infrastruktury Obwodu. Zgodnie z Federalnym Programem Celowym ma być tu wybudowany nowy port głębokowodny „Wostocznyj” w Bałtijsku, modernizowane będą inne porty, pogłębiane i poszerzane kanały morskie, budowane nowe terminale kontenerowe. Poszukuje się również możliwości na przystosowanie lotniska Czałowsk do przyjmowania samolotów cywilnych[6,s.23].

MAPA 1

Zły stan infrastruktury drogowej w samej enklawie oraz brak rozbudowanych połączeń z sąsiadującymi z nią krajami stanowią jedną z ważnych barier rozwoju Obwodu i jednocześnie utrudniają napływ inwestorów zagranicznych. Regionalne propozycje rozbudowy połączeń międzynarodowych wydają się mało racjonalne. Komisja Europejska zaleciła rozpatrzenie: rozbudowy szosy Tallin–Ryga–Kaliningrad (tzw. Via Hanzeatica) o odcinek do Gdańska i budowy odnogi połączenia Helsinki–Tallin–Ryga–Kowno–Warszawa (tzw. Via Baltica) do Kaliningradu. W Moskwie z kolei rozpatrywany jest projekt uruchomienia połączenia wodnego Petersburg–Kaliningrad. Ta inwestycja obniżyłaby obecnie ponoszone koszty tranzytu ludzi i towarów przez kraje bałtyckie i ułatwiła komunikację z enklawą po wprowadzeniu wiz dla Rosjan przez Litwę i Łotwę. Należy jednak wskazać na to, że ograniczenia

wizowe, które zostaną niedługo wprowadzone na granicy Kaliningradu z Polską i Litwą uczynią Obwód nieatrakcyjnym także dla przewoźników zachodnich, którzy niewątpliwie wybiorą trasy prowadzące przez otwartą granicę polsko-litewską[21,s.12; 4,s.4].

Kolejne propozycje rządu polskiego skierowane do władz Obwodu Kaliningradzkiego dotyczą kompleksu paliwowego i energetyki. Zgodnie z Pakietem Kaliningradzkim Polska przewiduje realizację następujących projektów[14,s.3; 9,s.46]:

- budowa linii wysokiego napięcia (wraz z kablem światłowodowym) na trasie Braniewo-Mamowo, budowa linii wysokiego napięcia Elbląg-Kaliningrad,
- budowa elektrociepłowni gazowej i udział polskich firm w modernizacji obiektów energetycznych,
- udział w zagospodarowaniu kaliningradzkich złóż ropy, których wydobyte sięga w regionie 1 mln ton rocznie. Jest to jednak o 50% mniej niż wydobywano jeszcze 10-12 lat temu, a ropa stanowi główny towar eksportowy regionu. Planuje się też budowę podziemnych zbiorników gazu,
- dostawy polskiego gazu ziemnego do Kaliningradu rzędu 1-1,5 mld m³.

Z kolei strategia rozwoju Obwodu Kaliningradzkiego zakłada realizację programu inwestycyjnego budowy elektrociepłowni „Kaliningrad TEC-2” (pierwszy blok w 2003r.) oraz modernizacji czterech elektrowni w obwodzie. Uwaga jest też skierowana na rozwój energetyki z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii. Program Federalny zakłada przejście małych i średnich kotłowni na miejscowe rodzaje paliwa. Kolejnym działaniem ma być rekonstrukcja gazociągu Wilno-Kaliningrad oraz budowa drugiej nitki gazociągu i podziemnego zbiornika gazu[6,s.23].

Jeśli chodzi o projekty w zakresie rozwoju przemysłu, Polska zaproponowała podjęcie następujących działań[14,s.3; 9,s.46]:

- montaż autobusów Autosan w kaliningradzkich zakładach Avtotor (Rosja rocznie potrzebuje 10-12 tysięcy nowych autobusów i trolejbusów),
- powołanie wspólnego przedsiębiorstwa produkcji mebli ze sklejk, montażu gazomierzy, wspólna produkcja sejfów, kas pancernych i szaf metalowych oraz kooperacja w budowie jachtów,
- powstanie wspólnego przedsiębiorstwa przetwórstwa mięsa i rozlewni oleju słonecznikowego,
- budowa gorzelni, wspólnej rozlewni wód i napojów gazowanych,
- powstanie wspólnego przedsiębiorstwa produkcji i magazynowania produktów rolno-spożywczych, produkcji konserw owocowo-warzywnych oraz uruchomienie wspólnej produkcji soków,
- budowa wspólnej fabryki cukierniczej i fabryki makaronów.
- wspólna produkcja w zakresie budowy prefabrykowanych domów mieszkalnych o lekkiej konstrukcji drewnianej oraz utworzenie

wspólnego przedsiębiorstwa produkcyjnego elementów domów mieszkalnych i stolarki okiennej.

W ramach natomiast Federalnego Programu Celowego pojawiły się zamierzenia dotyczące organizacji giełd rolnych i rynków hurtowych. Przewiduje się powstanie i rozwój zakładów zajmujących się montażem urządzeń (komputery, przemysł motoryzacyjny) z gotowych importowanych elementów i półfabrykatów. Zakładane mają być firmy zajmujące się końcową obróbką i przygotowaniem do eksportu produktów wytworzonych w innych regionach FR.

Rozwinięte kontakty Polski z Obwodem Kaliningradzkim nabierają coraz wyraźniejszych kształtów w obliczu programów przedstawionych przez stronę polską. Opracowany pakiet propozycji może być uznany za wzorcowy dla współpracy wewnątrzgałęziowej, a nie tylko międzygałęziowej. Należy jednak określić warunki skutecznej współpracy. Chodzi o czynniki, które warunkują powodzenie w realizacji przedstawionych propozycji. Najważniejsze z tych czynników to [14, s.3]:

- stabilne i jasne warunki inwestowania (np. dzięki umowie o wspieraniu i ochronie inwestycji z Rosją),
- zaangażowanie kapitałowe obu stron (ważne są tu gwarancje kredytowe i zasilanie w kapitał, dużą rolę może tu spełnić Korporacja Ubezpieczeń Kredytów Eksportowych),
- stałe zaangażowanie władz i instytucji różnych szczebli, chodzi zwłaszcza o samorządy, banki, instytucje promocji przedsiębiorczości, izby handlowo-przemysłowe i gospodarcze,
- ekspansywne działania negocjacyjne i realizacyjne samych realizatorów propozycji i projektów współpracy.

Każdy kraj znajdujący się na starcie dynamicznego rozwoju gospodarczego musi się liczyć z tym, że proces ten wymaga wyrzeczeń, wymaga odpowiednich nakładów finansowych i racjonalnego ich wykorzystania. Również otoczenie makroekonomiczne musi prawidłowo funkcjonować, aby odnoszone korzyści nie były pochłaniane przez straty, które generować będą inne segmenty gospodarki.

5. Zakończenie

Rządowa strategia gospodarcza Polski na lata 2001-2005 zakłada redynamizację współpracy z krajami wschodnimi, w tym z Rosją. Na tej podstawie zaproponowano najbardziej wysuniętej enklawie Federacji Rosyjskiej pakiet propozycji, zawierający około 30 projektów współpracy z Obwodem Kaliningradzkim. Tworzy to zaczątek współpracy inwestycyjno-produkcyjnej. Do tej pory współpraca produkcyjna była płaska; brak było w Kaliningradzie polskich hurtowni, magazynów, sieci handlowych. Jest to również baza współpracy na szczeblu przedsiębiorstw małych i średnich firm, która aktywizuje przedsiębiorczość w regionach, miastach i miasteczkach, tworzy miejsca pracy. Rozwiązania zaproponowane w Pakiecie sprzyjają tworzeniu i

rozwojowi systemów współpracy przez inicjowanie powstania wspólnych przedsiębiorstw, składów i hurtowni, sieci dystrybucji towarów. Polska może zatem zwiększyć korzyści z tytułu ponownego wejścia i rozwijania kooperacji z podmiotami Obwodu. Na proces tej trzeba jednak patrzeć długookresowo, perspektywa jednego, czy dwóch lat nie wystarczy.

Należy jednak pamiętać przy tym, że nie da się natychmiast usunąć wszystkich barier współpracy z sąsiednimi krajami. Takimi barierami w Obwodzie Kaliningradzkim mogą okazać się funkcjonujące w obwodzie niedemokratyczne i nierynkowe mechanizmy życia politycznego i gospodarczego. Są to wszechobecna korupcja, powiązania władzy ze strukturami kryminalnymi, nieprzestrzeganie prawa oraz niesprawność wymiaru sprawiedliwości (sądy są skorumpowane i *de facto* podległe władzy wykonawczej). Trudno sobie wyobrazić, aby w sytuacji, gdy takie mechanizmy są normą w całym kraju, w jednym jego regionie udało się je zlikwidować[4, s.12-13].

LITERATURA

1. Basu S., Weil D.N., Appropriate Technology and Growth, "Quarterly Journal of Economics" 1998, vol. CXIII, nr 4
2. Bieńkowski W., Reaganomika i jej wpływ na konkurencyjność gospodarki amerykańskiej, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995
3. Bojar E., Konkurencyjność w pozyskiwaniu bezpośrednich inwestycji zagranicznych w wybranych krajach Europy Środkowowschodniej, "Przegląd Organizacji", 2001 nr 5
4. Cichocki B., Pełczyńska-Nałęcz K., Wilk A., Obwód kaliningradzki w kontekście rozszerzenia Unii Europejskiej, Materiały OSW, Warszawa 2001
5. Cieślik A., Makroekonomiczne konsekwencje napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych dla gospodarki kraju goszczącego. Analiza teoretyczna, „Ekonomia”, 2002 nr 5
6. Federalny Program Celowy rozwoju Obwodu Kaliningradzkiego do 2010 roku, „Rynek-Wschodni Partnerzy”, 2002 nr 4
7. Foreign Direct Investment, Lessons of Experience nr 5, International Finance Corporation, Foreign Advisory Service, Washington 1997
8. Freeman Ch, Soete L., Factor Substitution and Technical Change, w: Ch.Freeman, L.Soete(eds.), Technical Change and Full Employment, Blackwell Ltd, London 1987
9. Graczyk M., Furtka do Rosji, „Wprost”, 2002 nr 11
10. Hoffman R., Odporność na wahania koniunktury, „Rynki Zagraniczne” 2002, nr 46-47

11. Makowiecki M., Kaliningrad bliżej Polski, „Nowe Życie Gospodarcze” 2001 nr 11
12. Możejko E., Sny o nadbałtyckim Hongkongu, „Życie Gospodarcze”, 1996 nr 23
13. Obwód Kaliningradzki – uwarunkowania ekonomiczne, priorytety polityki gospodarczej, „Rynek-Wschodni Partnerzy”, 2002 nr 4
14. Oniszczyk M., Pakiet Kaliningradzki, „Rynki Zagraniczne”, 4 2002 nr 40-41,
15. Oziewicz E., Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w rozwoju gospodarczym krajów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN), Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1998
16. Radziwinowicz W., Rower na kwadratowych kołach, „Gazeta Wyborcza”, 2002 nr 55
17. Rozwój społeczno-gospodarczy obwodu kaliningradzkiego FR. Możliwości współpracy, „Rynek-Wschodni Partnerzy”, 2001 nr 8
18. Samożniew A., Twierdza czy wrota do Europy, „Nowe Życie Gospodarcze” 2000 nr 35
19. Schmidt K-D., Foreign Direct Investment in Central and East European Countries: State of Affairs, Prospects and Policy Implications, The Kiel Institute of World Economics *Kiel Working Papers* nr 633, Kiel 1994,
20. Szanyi M., Experiences with Foreign Direct Investment in Eastern Europe. Advantages and Disadvantages, “Eastern European Economics” 1998, vol. 36, nr 3
21. The EU and Kaliningrad, Communication From The Commission To The Council, Commission Of The European Communities, Bruksela 2001, Aneks 1
22. Urbanowicz J., Przylądek złudnej nadziei, „Wprost”, 2001 nr 9
23. Wiśniewska I., Kryzys Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Kaliningradzie, Materiały OSW, Warszawa 2001
24. Wizytówka Rosji, rozmowa z W.Jegrowem gubernatorem Obwodu Kaliningradzkiego, „Wprost”, 2001, nr 19
25. World Investment Report 1998. Trends and Determinants, UN, New York and Geneva 1998
26. Zeira J., Workers, Machines, and Economic Growth, “Quarterly Journal of Economics” 1998, vol. CXIII, nr 4